

Парафискалној теорији, која се односи и на приходе и на расходе, на шта М. скреће пажњу (стр. 34), најбогатији материјал пружио је привредно законодавство Француске. У једној студији на коју се позвао и М. (Statistiques et études financières, No 14/1950) приказан је комплекс парафискалних установа у Француској, како их је пописао Шуманов инвентар. Парафискални приходи подељени су према својој намени у три групе:

I — Порези и доприноси наплаћени преко финансиских органа државе у корист одређених јавних установа и завода финансиски аутономних. Реч је о „таксама“ које наплаћују: пољопривредне коморе, берзе и трговачке коморе, Интерпрофесионални завод за житарице, морске луке, и др.

II — Доприноси које плаћају извесна производна предузећа својим професионалним организацијама у сврху унапређења односних привредних грана (текстил, кинематографија, Национални шумски фонд и др.).

Примања у рубрикама под I и II сматрају се *економским* парафискалитетом.

III — Котизације и доприноси којима се обезбеђује функционисање социјалне заштите (соц. осигурање).

Овде је реч о социјалном парафискалитету, типу који је данас, бесумње, најинтересантнији, не само што је као друштвена појава новијег датума, него и по свом финансиском ефекту. У 1950 у Француској је „економски“ парафискалитет износио око 70 милијарди франака, док је „социјални“ премашао 990 милијарди. Мада социјално осигурање на први поглед претставља чисту парафискалну категорију, ипак је у доктрини око њега највише дискусије вођено; о њему је М. оштро полемисао и на конгресу Међународног института за јавне финансије (1950).

Парафискалитет је још недовољно обрађен проблем у науци о финансијама. О њему ће се тек писати, што је извесно јер свакодневни живот га носи у себи. То је хетерогена материја која се појављује у разним видовима, зато ју је засада тешко подвести под опште теориске формуле. Заслуга је проф. Морселиа да је тај нови феномен у финансијама међу првима запазио (појава не ретка у финансијама: није ли Нојман „први пронашао“ допринос?). Ова брошура, која је покушај кристализације нове супстанце у финансијама, корак је ближе коначном признању једног термина и једне теорије за коју се један научник бори врло убедљиво и одважно.

Др. Јован Ловчевић

Bruno Moll: PROBLEMAS MONETARIOS CONTEMPORANEOS. Lima 1951, 274 p.

Бивши познати професор Универзитета у Лајпцигу, протеран из Немачке за време Хитлера а садашњи професор Универзитета у Лими, издао је приликом четиристогодишњице тог Универзитета ову књигу у којој је сакупио поред главног садржаја своје књиге *La Moneda* (три издања, 1938, 1946 и 1949) серију својих, већином већ у разним ревијама Латинске Америке на шпанолском језику објављених новијих расправа у којима је систематски обрађивао разноврсна савремена новчана питања, тако да се по његовим уводним речима може књига сматрати допуном књиге *La Moneda*, те дакле једном целином. Стога је изоставио разне расправе које су биле пригодног значаја те немају трајне вредности Ћегове предратне не-

мачке расправе из подручја финансија и политичке економије, нарочито из теорије новца, не наводим, сматрајући их познатим.

Књига садржи 20 расправа, подељених на 9 поглавља. Нека су поглавља замишљена као заметак самосталних књига те су од општег интереса, док је неколико у тешњој вези са перуанским финансијама и новчарством, али опет и у њима обрађује питања од општег значаја а занимљива и за нас, јер је и Перу у последњем тренутку остварио стабилизацију новца 1930 те дошао убрзо у сличне тешкоће као Југославија 1931. Актуелност књиге произлази на пример из осмог поглавља са насловом „Будућност финансија и могућност финансирања једног Трећег рата“.

Као присталица етичког правца у политичкој економији те стваралац „логичке теорије новца“, Мол сматра у књизи о новцу, обрађеној у 1 поглављу *Суштина новца*, као новац покретну ствар, издату од јавне организације (или централне банке), исковану или означену са сврхом да служи као опште средство плаћања. Тиме његова дефиниција обухвата и лоши, дегенерисани новац, али од доброг новца тражи још да се не само замењује у датом тренутку за употребна добра, него да претставља или барем јемчи одржавање одређене вредности. Вредност новца зависи углавном од субјективних процена публике те ће се одржати док се по мишљењу и процени публике, нарочито купаца и продавалаца, одржава нада да ће последњи ималац новца постићи директну или индиректну „сатисфакцију“, наиме у облику новчане материје саме или заменом за добра или услуге од вредности. Од пресудне је, дакле, важности коначна вредност новца, дакле „конверзија“ или „стварна сатисфакција“. На овај начин његова теорија о новцу склона је измирењу две главне супротне теорије о новцу, металистичке и номиналистичке.

У данашњим приликама не тражи увођење златне валуте, готово са златом у оптицају, јер за то нису испуњени услови — слободна међународна трговина без државне интервенције у привреди — те додаје да је данас немогуће пророковати хоће ли се икада такво стање остварити. Већ у овој књизи наводи потребу за златом нарочито у међународној трговини као средства за регулисање новчаног оптицаја и кредита. Искључењем злата опада средство — скала за утврђивање количине новчаног оптицаја и кредита, јер практично нема оваквих средстава за регулисање количине платажних средстава „у хармонији са здравим и идеалним потраживањем привреде“. Стога одбацује као скале индексе цена, количину есконтураних меница у емисионој банци, њену есконтну стопу, количину издатих благајничких бонова, обим производње и обим запослења. Злату, дакле, приписује задатак регулатора количине новчаног оптицаја и кредита, иако за папирни новац нема конвертибилитета.

После расправе о ситном новцу одбацује биметализам и средњу валуту, самовласне (арбитрарне) девалвације (типа Енглеске 1931, САД 1933) као непоштене, осуђује девизну контролу као знак неке слабости новчаног система која увек прикрива неку новчану депрецијацију те упркос својој строгости ипак не дозвољава увек последно спровођење; даље одбацује „дегенерисани“ папирни новац, приписујући његову депрецијацију не некој привременој неизједначености платног биланса која се може отстранити разним мерама, него претежно фискалној инфлацији којом држава прирабаљује у облику разних зајмова и папирног новца све већи део народног дохотка а у тежим случајевима и народне имовине.

Мол још одбацује „рад“ као замену новца, док о новцу у социјалистичкој држави мисли да би оваква држава могла бити и без

њего, наводећи притом да је у СССР-у новац ипак опет стекао функцију код куповања потрошних добара и давања кредита држави. На крају књиге о новцу помиње још укратко послератне новчане пројекте из 1943/44 који су завршили победом умерених металиста над антиметалистима.

Питању злата посвећена је у II поглављу расправа *Будућност злата*, у којој истиче преимућство злата, али признаје и лоше последице несразмерне расподеле његове. Сматра немогућим да злато изгуби сваку вредност у новчаној политици иако би прешло у целости у САД, што сматра фантастичним. Ако би јединствена светска социјалистичка држава хтела деградирати злато, одузевши му све функције, ипак би имала у том случају да решава прво много озбиљније проблеме.

У III поглављу *Инфлација и дефлација* набраја разне изворе инфлације, пре свега фискалне, разликује арбитрарну девалвацију од нужне која само потврђује већ настале губитке те није тако неправедна као арбитрарна, док у трећој расправи брани девалвацију енглеске фунте из 1949 као вишемање оправдану (из монетарних разлога) за разлику од арбитрарне из 1931 коју строго осуђује због непоштености и врло сумњивих резултата.

IV поглавље *Новчани проблеми у Перу* садржи 4 расправе, једну већу о новчаном систему, нарочито о питању стабилизације из 1930 по Кемереровом предлогу, другу о инфлацији којој је узрок готово искључиво финансирање државних потреба кредитима емисионе банке, трећу о последњој новчаној реформи из 1950 којом је био одбачен дугогодишњи званични курс долара од 6.50 сола те су сада извозници почели примати 55% девиза у облику девизних сертификата, док је курс долара „остављен слободној игри понуде и тражње у оквиру слободног тржишта.“ Истовремено је престало и свако задуживање државе код Централне банке. Расправа о котирању долара обрађује за Перу важно питање откупа злата домаће производње од стране Централне банке, као и питање последица повећања новчаног оптицаја услед овог откупа. Поставља се и питање забране извоза злата. Ово је питање од значаја и за друге државе-произвођаче злата.

V поглавље о *Контролама* расправља у три чланка пре свега о контроли цена која може имати за сврху заштиту произвођача или потрошача. По Моловом мишљењу немогуће је избећи инфлацију стабилизацијом цена и плата. О контроли девизних курсева која је у време од 1931 до 1948 била главна монетарна појава држи да је поред своје строгости и ради својих бројних сметња само смањила обим спољне и светске трговине, мада је донекле постигла циљ да ублажи или барем прикрије новчану депрецијацију и инфлацију те одгоди девалвацију. Као један од главних задатака Међународног фонда сматра баш укидање свих монетарних и сличних препрека које коче међународну трговину. Расправа о такозваним противинфлационистичким средствима набраја разна оваква средства која се предлажу као превентивна или репресивна. Мол уместо свих тих средстава предлаже: не служити се инфлацијом, снизити државне расходе у највећем могућем опсегу и покривати те расходе са порезима увек кадгод се ради о редовним и нерентабилним расходима.

У VI поглављу *Банкарски проблеми Перуа* обрађује питање индустријализације земље, нарочито учешћа банака у индустрији. У VII поглављу *Такозвани послератни монетарни проблеми* расправља прво о послератним монетарним предлозима (писано 1943)

који могу увести само или златну валуту или дириговану папирну валуту или комбинацију обеју. Други чланак „Послератно доба и монетарне илузије“ (из 1944) одбацује нови или револуционарни новчани систем, како биметализам тако и чисти папирни новац, али пориче и могућност једног здравог монетарног система.

Врло занимљиво је и VIII поглавље са јединим чланком о *Будућности финансија и могућностима финансирања једног Трећег (светског) рата*. Ту пребацује нашој науци да се недовољно бави размишљањима о будућности финансија. Желећи наравно избећи „Трећи рат“ испитује монетарни и финансијски положај појединих нација за случај мира и рата, даље да ли ће се одржати у већини држава постојећи економски систем или ће то бити капиталистички систем или ће то бити капиталистички систем са опсежном државном интервенцијом са неким знацима државног социјализма, какав ће бити развитак валута и нарочито бретон-вудских новчаних споразума, као и развитак контроле девиза цена и спољне трговине. Нарочито је занимљиво питање: је ли могуће у Трећем рату знатно повећати без тежих социјалних последица „пореску експропријацију“ која се показује већ данас у „алармантним“ пореским стопама те је ли могуће повећати обим државних дугова онако као у другом рату, али без опасности за финансије.

Неједнаку расподелу злата сматра свакако за лош знак за будућу монетарну стабилизацију, исто тако све већи пораст државних расхода нарочито за социјално-политичке сврхе, одржавање пуне запослености и наоружавање, јер је буџетска равнотежа предуслов сваке стабилизације. Нарочито иступа против мишљења да је рат са наоружавањем најбољи јемац луног запослења. Затим проучава могућност повишења постојећих пореза или увођења нових, којима у многим државама више нема места. Стога нико не може сигурно израчунати способност великих држава да плате нове порезе у случају великих (ратних) потреба. Повећање државних дугова ван сумње изазива опасност инфлације, у послератно доба пак пораст државних расхода за службу ових дугова који ће тражити повећање пореског терета или снижење државних расхода. Резултат је „дубоки песимизам“, опасност државног банкротства и инфлације. Уништење финансијске базе може проузроковати и уништење базе сваке привреде, нарочито капиталистичке.

Последње (IX) поглавље обрађује у четири чланка разне *Чувене монетарне писце*, наиме Г. Ф. Кнапа, Хјалмара Шахта и његову нову књигу „Више новца — више капитала — више рада“ те на крају „Привредни свет Ј. М. Кејнза и стварност“ у коме додуше признаје оригиналност разних његових предлога, али упозорава и на опасност њиховог извођења, јер могу према околностима у пракси довести до инфлације.

Видимо дакле да Мол тражи у монетарним питањима свуда на првом месту „здраве финансије“, те избегава као присталица либералних теорија сва могућа ограничења и контроле, препуштајући углавном привреду слободном деловању економских закона. Иако је књига писана делимично за Перу, ипак ће пружити сваком нашем читаоцу много интересантних података и озбиљних размишљања.

Књизи је додата на крају и богата библиографија Молових радова на немачком као и на шпанском језику како у књигама тако и у 17 разних економских часописа Латинске Америке.

Др. Владимир Мурко